

TARTU ÜLİKOO L
Soome-ugri keelte kateeder

OSAOBJEKTI VÕRDLUS EESTI
JA UNGARI KEELTES

D i p l o m i t ö ö

Lubatud kaitsmisele

5. juunil 89

P. Aluse

Karin Kasterpalu

juhendaja: dots. T.Seilenthal

Sisukord

Lessõna	4
Sissejuhatus	5
1. Lõpetamata tegevust väljendav partsiaalobjekt	15
2. Partsiaalobjekt osa tervikust väljendamise funkttsioonis	36
3. Eitusest sõltuv partsiaalobjekt	52
Kokkuvõte	63
Kasutatud kirjandus	70
Resümee	72

Eessõna

Käesoleva diplomitöö eesmärgiks on võrrelda eesti keele objekti ja selle väljendusvahendeid ungari keele objektiga ja selle väljendamisega. Lähtutud on põhiosas eesti keelest, kusjuures on vaadeldud näidete kõrvutamise, kuidas on väljendatud eesti keele objekti ungari keeles. Töö on jaotatud kolme ossa, vastavalt objekti sematilistele funktsioonidele. Esimese osas on vaatluse all lõpetamata tegevust väljendav partsiaalobjekt ja selle vasted ungari keeles. Teises osas - osa tervikust väljendava objekti ja kolmandas - eituse puhul kasutatava objekti võrdlused. Isaks sellele on iga peatüki lõpus toodud need näited, milles eesti keele objekti puhul polegi vajadust ungari keeles objekti järele või siis on objekt mõnes muus käändes, kui akusatiiv. Seda on tinginud ungarikeelse verbi teine reksioon.

Näited on võetud Jaan Krossi romaanist "Keisri hull" (Tallinn, 1978) ja selle ungarikeelses tõlkest "Car örültje" (Budapest, 1984, tlk. G.Bereczki). Sulgudes 1.number eestikeelsest raamatust, 2. ungarikeelsest tõlkest.

Sissejuhatus

1. Kuigi eesti ja ungari keeled kuuluvad samasse keelerühma, on nad ehituse poolest teineteisest nii erinevad, et näiteks objekti totaalsust või partsiaalsust, resultatiivsust või irresulataiivsust ja tegevuse lõpetamatust või lõppevust väljendatakse kummaski keeles eri lauseliikmete abiga, eesti keeles peamiselt objektiga, ungari keeles verbi abiga¹.

Objekti puhul läänemeresoome keeltes on võimalik eristada totaalobjekti (ainsuse genitiiv või ainsuse ja mitmuse nominatiiv) ja partsiaalobjekti (partitiivis). Totaalobjekt esineb siis, kui objekti põhisõnaks oleva verbi tegevus haarab objekti mõiste tervikuna ja on mõeldud seejuures alati lõppenuna või tulemuse seisukohalt teostununa. Partsiaalobjekt esineb siis, kui verbi tegevus haarab objekti mõistest osa ja on mõeldud seejuures ajaliselt lõpetamatuna (või

¹ Bencédy József, Fábián Pál, Rács Endre, Velcsov Mártonné. A mai magyar nyelv II - Budapest, 1971.-lk.283.

antud momendil jätkuvana), enne tulemuse saavutamist katkenuna (antud momendil veel teostumatuna). Ka eitavas lauses on objekt alati partsiaalne.

Need kolm tingimust määravadki totaal-ja partsiaalobjekti vaheldusmise:

ema keetis toidu valmis (lõpetatud)

ema keetis toitu (toimuv tegevus)

vien pojan kouluun 'viina poja kooli'

vien poikaa kouluun 'viina poega kooli' ²

Osa ja terviku küsimus objekti mõiste puhul ker-
kib esile niivõrd, kui võrd objektina esinev mõiste
saab alluda osade kaupa verbi tegevusele (materjali,
aine - kollektiivmõisted, mitmuslik objekt).

Teistel juhtudel on esiplaanil põhisonaks oleva
verbi tegevuse jätkuvus ja tulemuslikkus.³

Partsiaalobjekti puhul on verbi tegevus alati
jätkuv või tulemuseta, kusjuures objekti mõiste osa-
lisus ei tarvitse olla ilmne. Verbi objekt, mis väljen-
dab korduvat tegevust ja tegevuse üldjuhtu, on enamasti
partsiaalne.

Totaalobjekt esineb ainult siis, kui on vajadus
tegevuse terminatiivsust ning resultatiivsust ja objek-
ti mõiste totaalsust eriti rõhutada.

Läänemeresoome keelte objekti uurija M. Sadeniemi
on osutanud sellele, et partsiaalobjekt on seotud in-

² Kont, K. Eriarenguist totaal- ja partsiaalobjekti
kasutamisest läänemeresoome keeltes. - ESA V.- Tln.,
1959.- lk. 161

³ Sealsamas, lk. 162

definiitsuse (määramatuse) ^{totaal} objekt - definiitsuse (määratuse) väljendamisega.⁴

Eesti keeles kasutatakse partsiaalobjekti palju sagedamini kui teistes läänemeresoome keeltes ja sageli seal, kus oleks ootuspärane totaalobjekt, kuna tegevus näib olevat terminatiivne ja objekti mõiste terviklikult allutatud verbi tegevusele:

millega olete seda ära teeninud

Paljudel juhtudel on sedalaadi indefiniitsus väljendatud partsiaalobjekti peetud keeleveaks või võõrapärasuseks.⁵

Eesti keeleteadlastest A.Saareste märkas esimesena, et siin on tegemist eesti keele erijoonega mitte võõrapärase partitivismiga.

István Papp kirjutab ungari keele objektistruktuuri väljakujunemise kohta, et objekti struktuuri kuulub kaks liidet: põhisõna ja selle laiend.⁶

fát vág 'ta lõikab puud'

szeret dolgozni 'ta armastab töötada'

I.Papp oletab, et objekti suhe on sündinud predikaadi suhtest. Arvatav areng oli tõenäoliseks järgmine:

⁴ Sadeniemi, M. Objektin totalissuudesta ja partialissuudesta.- Virittäjä.-Helsinki 1929.- lk. 315.

⁵ Kettunen, L. Lauseliikmed eesti keeles. - Tartu, 1924.- lk.41.

⁶ Papp, I. Unkarin kielen historia.- Helsinki, 1968. lk.

oli kaks samatähendulikk^{us} lauset, millest üks oli ole-
muselt aktiivne, teine passiivne:

az apa di^sér 'isa kiidab'

a fiu di^sértetik 'poega kiidetakse'

Passiivne subjekt on muutunud predikaatverbi laiendiks:

(az) apa di^séri a fiut 'isa kiidab poega'

Nii ühinesid ühes lauses nii aktiivne kui passiivne subjekt. Viimast nimetati objektiks ja selle määratlus võiks siis olla järgmine: objekt on aktiivse subjekti-ga ühinenud ja verbi tegevuse^{de} alluv passiivne subjekt.⁷

2. Osaobjekti käänded on ainsuse ja mitmuse osastav. Partsiaalobjekti kääne partitiiv pärineb vanast, uurali aluskeelest lähtuvast ablatiivist, mille funktsioon on väljendada lahusolu ja eraldumist.

Ungari keeles on objekt vormilt kõige sagedamini akusatiivis. Seega eesti keelele sarnast objekti ungari keeles ei ole. Eesti partitiivile, mis on ainult osaobjekti kääne, ja nominatiivile, mis on täisobjekti kääne, vastab ungari keeles -t-line akusatiiv (-t, -at, -ot, -et, -öt), mis on üks ja ainuke ungari objekti kääne.⁸

megveszem az inget 'ostan särki' (genitiiv)>täiso.

nem veszem meg az inget 'ma ei osta särki'

(partitiiv)>osao.

⁷ Papp, I. Unkarin kielen historia.- Helsinki, 1968.- lk. 218

⁸ Keresztes, L. Unkarin kieli. - Helsinki, 1974, -lk. 124.

Harvemini võib objekt olla lõputa ja seda järgmistel juhtudel:

a) possessiivsed vormid 1. ja 2. isikus vahelduvad tunnuseliste vormidega⁹

veszem a kalapom ~ kalapomat 'võtan oma mütsi'

köszönöm leveled ~ leveledet 'tänan sinu kirja eest'

b) pronoomen mind 'kõik' saab esineda tunnusetä

mind ~ mindet elvitte 'ta viis kõik ära'

Kuid samatähenduslik minden ei saa esineda tunnusetä:

mindet megette 'ta sõi kõik ära' ¹⁰

c) t-tunnust ei liida ka infinitiivne objekt

szeretnék szántani 'tahaksin künda' ¹¹

Ungari keeles on peale tunnuselise vahendi objekti väljendamiseks ka erandlik juhtum: objektiivne konjugatsioon. Erilised objektilised sufiksiv väljendavad juba iseenesest objekti või viitavad sellele.

Objektiivne konjugatsioon on kasutusel ainult transitiivsete verbide puhul, s.t. kui objekt on määratud, tundub nii kõneleja^{le} kui kuulaja^{le}. Transitiivsed verbid on ungari keeles järgmised:¹²

értesít vkit/vmiröl 'teatada'

⁹ Keresztes, L. Unkarin kieli.-Helsinki, 1974,-lk.124.

¹⁰ Bencédy, J., Fabián, P., Racs, E., Velcsov, M. A mai magyar nyelv II.-Budapest, 1971,-lk.276.

¹¹ Sealsamas, lk.276.

¹² Keresztes, L. Unkarin kieli.-Helsinki, 1974,-lk.125.

<u>megajándékoz</u>	vkit/ vmivel	'kinkida'
<u>megköszön</u>	Vmit/vkinek	'tánada'
<u>oktat</u> , <u>tanit</u>	vkit/ vmire	'õpetada'
<u>szeret</u>	vmít	'meeldida, armastada'

Transitiivsed verbid ehk sihilised pöördsonad
õeldisena eesti keeles väljendavad tegevust, mis on
suunatud mingile olendile, esemele või nähtusele. Siia
kuuluvad näiteks meelte tegevusi väljendavate tähendus-
tega verbid: h^eistma, kuulma, nägema, vaatama; arvamist
ja ütlemist väljendavad verbid: arvama, teadma, uskuma;
tundmust väljendavad verbid: armastama, kartma, tundma;
tahtmist ja kavatsemist väljendavad verbid: himustama,
käskima, soovima, paluma; puudutust väljendavad verbid:
lukkama, peksma, puudutama.

Intransitiivsed verbid ehk sihitud pöördsonad
aga märgivad peamiselt olemist ja seisundit, nagu ela-
ma, magama, puhkama, vaikima; liikumist nagu reisima,
sõitma, tõusma, vajuma; enesekohast tegevust nagu an-
duma, sööbima, veenduma, eemalduma.¹³

Ungari keeles kasutatakse ebamäärase objekti puhul
subjektiivset konjugatsiooni, kusjuures objekti määratud
või määramatus sõltub pigem vormilisest kui loogilisest
tegijast.¹⁴

Objektiivset konjugatsiooni kasutatakse ainsuse või

¹³ Mihkila, K., Rannut, L., Riikoja, E., Admann, A. Eesti
keele lauseõpetuse põhijooned.-Tln., 1974.-lk.74-75.

¹⁴ Keresztes, L. Unkarin kieli.-Helsinki, 1974.-lk.125.

mitmuse kolmanda isiku määratud objekti puhul kui objektiks on

1) subjektitaoline pronoomen (personaalpronoomeni kolmas isik, teietus-, refleksiiv-, possessiiv-, retsi-prookne pronoomen või teised -ik lõpulised pronoomenid) ja pronoomenid mind(et) ja valamenny (lâtod magát, ezt, egymást, mindet 'näed ennast, teda, teineteist, kõike');

2) pärisnimi (isikunimi, kohanimi, geograafilised nimed, astronoomilised nimed, väljaannete nimetused jne.) látja Budapestet, Laszót 'näeb Budapesti, Laszlot';

3) sõna, mille ees on määrav artikkel või demonstratiivpronoomeni puhul:

latjuk a házat 'näeme maja';

4) possessiivsuffiksiga noomen või pronoomen látjatok az apámat, magát 'teie näete minu isa, ennast';

5) sihitislause

látjak, hogy a lány jön 'nad näevad, et tüdruk tuleb'¹⁵

Määratusest hoolimata relatiivpronoomeni (aki, amit ¹améyet) objektina olemise kohal on verb subjektiivses konjugatsioonis:¹⁶

az a férfi, akit ott látsz, a magyar tanárunk

'see mees, keda seal näed, on meie ungari keele õpetaja'

Ainsuse või mitmuse teise isiku objekt on erilise objektiivses konjugatsioonis vorm, kui objektiks on ainsuse 1. isik:

¹⁵ Kerésztes, L. Unkabin kieli.-Helsinki, 1974, -lk.126.

¹⁶ Sealsamas, lk. 126.

lätlak { téged (et) 'näen sind'
 { titeket, benneteket 'näen teid'

arra kérlek, hogy add át üdvözlétemet édesapádnak
 'palun sind, et sa annaksid minu tervitusi oma
 isale edasi' 17

3. Palju probleeme ja vaidlusi on tekitanud objekti-
 sarnane määrus läänemeresoome keeltes. Objekti^dadverbiaal
 on lauseliikmed, mis on mõlemad verbi laiendiks (ma kir-
 jutasin kirja, ta istus pingil). Nii objekt kui adver-
 biaal määravad ja iseloomustavad lähemalt mingit tege-
 vust või mingis olukorras viibimist. Eristatavad on
 nad vormitunnuste[alusel ja selle järgi, mis laadi suhet
 väljendab laiendi seos oma põhisõnaga.¹⁸ Sisuliselt
 seisab erinevus objekti ja adverbiaali vahel selles, et
 objekt väljendab tegevusega vahetult seotud mõisteid,
 adverbiaal on tegevusega nõrgemini seotud. Objekti põ-
 hisõnaks on transitiivne verb, adverbi laiendab intran-
 sitiivset verbi.¹⁹

obj.: <u>loeme ajalehti</u>	adverb: <u>istus toolile</u>
<u>süütan tule</u>	<u>töötame õhtuni</u>

¹⁷ Kerésztes, L. Unkrin kieli.-Helsinki, 1974.-lk.127.

¹⁸ Kont, K. Läänemeresoome keelte objekti probleeme.-
 Keel ja Kirjandus,- 1958.-nr.3.-lk.163.

¹⁹ Rannut, L. Objektisarnane ajamäärus eesti keeles.-
 Keel ja Kirjandus.-1958.-nr.10.-lk.605.

Adverbi^{ali} ja põhisõna seos on vähem tihe ja vähem vahetu. kui objekti ja põhisõna seos.

Aja adverbialali puhul võib eraldada teatava kindla-
piirilise ala, millel on palju ühist objektiga.²⁰

L.Rannut nimetab seda objektiliseks ajamääruseks. See esineb samas morfoloogilises vormis kui noomeliline objekt ja sõltub nagu objektiki oma põhisõnast või vastava lause vormistikust. Karl Kont on liigitanud sellise nähtuse objektiks,²¹ L.Rannut aga paigutab objekti-
sarnase ajamääruse adverbialide hulka.

Objektisarnane ajamäärus eesti keeles märgib kas kestvust (kui kaua?) või ajalist korduvust (mitu korda?) ja väljendub objekti käänetega.

Ka kogutud materjali hulgas leidus taolisi ajamääruslikke objekte ehk objektisarnaseid ajamäärusi:

vahtis natuke aega

egy ideig bámulta (38/39).

Võisiku mõisas olin mina varemalt ainult paar tundi viibida saanud.

A võisikui uradalomban edddig csak nehány órat töltöttem (24/35).

Olid seal mõnikord mitu nädalat.

Neha hetekre ott maradtak.(34/50)

²⁰ Rannut, L. Objektisarnane ajamäärus eesti keeles.-

Keel ja Kirjandus.-1958.-nr.10-lk.608.

²¹ Kont, K. Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes.-

Tln., -1963.-lk.

On kolmandat kuud rase.

Harmadik honapja terhes.(63/90)

Ööd magasime meie kuskil mansardkorra vöörastetubades.

Az éjszakát valahol a manzardsor vendégszobaiban
töltöttük.(45/66)

Nagu selgub, on ka ungari keeles olemas vastav
nähtus.²² Ajamääruslik objekt vastab eelkõige küsimusele
meddig? 'kui kaua'

Élt nyolcvan évet 'elas kaheksakümmend aastat'

Boosanatot kérek, hogy késtem tíz percet

'vabandust, et hilinesin künne minutit'

Kohamääruslik objekt vastab küsimusele hol? 'kus'

Budapest városát sok ezeren laplak

'oleksin elanud Budapestis palju aega'

Karl Kont nimetab seda suunaobjektiks kohavarjundiga.

Viisimääruslik objekt vastab küsimusele hogyan? 'kuidas'

jót aludt 'ta magas hästi'

Määramääruslik objekt vastab küsimusele milyen fokban?

mennyre? 'mil määral'

sokat változtál 'oled palju muutunud' ²³

²² Bencédy, J., Fabian, P., Rács, E., Velcov, M., A mai
magyar nyelv II - Budapest, 1971.-lk. 281

²³ Sealsamas, lk.281.

1. LÕPETAMATA TEGEVUST VÄLJENDAV PARTSIAALOBJEKT

Eelkõige oleneb täis- ja osaobjekti kasutamine põhisõnaks oleva verbi iseloomust, Kui tegevus on tervikulise objekti suhtes lõpetatud ja tulemuseni viidud, kasutatakse totaalobjekti. Partsiaalobjekti aga kasutatakse jätkuva, resultaadini jõudmata tegevuse puhul. Primaarset osa etendabki objekti puhul põhisõna tegevuse iseloom. Sekundaarne on tegevusobjekti enda laad (tervikuna või osaliselt verbile alluv).¹

Objekti totaalsus ja partsiaalsus on krüteeriumiks, mille abil saab osutada, kas antud konkreetse tekstis on verbi tegevus lõpule viidud ja tulemuslik või jätkuv ja tulemuseta.²

Tavaliselt käib ajalise lõpetatusega ehk terminatiivsusega kaasas ka tulemuslikkus ehk resultatiivsus. Ajalise kestvusega ehk kursiivsusega vastavalt siis tulemusetus ehk irresultatiivsus. Need kaks nähtust on

¹ Mihkla, K., Rannut, L., Riikoja, E., Admann, A. Eesti keele lauseõpetuse põhijooned.-Tln., 1974.-lk. 145-146.

² Kont, K. Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes.-Tln., -1963.- lk.53.

omavahel tihedalt põimunud ja se^epärast raskesti eristatavad. Osasihitise puhul on siis tegevus ajaliselt kestev, ei ole jõutud veel objekti suhtes ettenähtud tulemuseⁿi.

Objekti põhisõna lõpetatuse või jätkuvuse üle saab otsustada eelkõige verbi enda semantika kaudu.

On aga verbe, mis seostuvad ainult osasihitiseⁿga, kui nende juurde ei kuulu vastav resultatiivsust ja ajalist lõpetatust väljendav lisasõna (armastama, kohtama, vihkama).

Niisiis osasihitise korral on põhisõna tegevus mõttestatud ajaliselt kestvana. Sellega märgitakse tegevust, mis kõnelemise momendil jätkub, mille jätkumist või kordumist eeldatakse või mis antud lõigus on jäänud ajaliselt kestma ning on seega resultaadini viimata.

Osasihitist kasutatakse ka siis, kui tegevus on küll lõppenud, kuid see on jäänud tulemuseta:

ja naist on mulle võetud .³

Osasihitist kasutatakse ka tegevuse lühiajalise ajutise iseloomu korral. See ilmneb eriti käskiva kõneviisi puhul, samuti soovi või palve puhul:

laena mulle kannelt, Vanemuine.⁴

Nagu eespool mainitud, partsiaalobjekt esineb siis, kui põhisõna tegevus on kärsiivne ja irresultatiivne.

³ Mikhkla, K., Rannut, L., Riikoja, E., Admann, A. Eesti keele lauseõpetuse põhijooned.-Tln., 1974.-lk.151.

⁴ Sealsamas, lk. 152.

Karl Kondi jaotuse järgi võib esineda kas suunaobjekt, objektiga väljendatud mõiste eksisteeris enne või tulemusobjekt, objektiga väljendatud mõiste tekib alles põhisõna tegevuse tulemusena. Ka ungari ja läänemeresoome keeli puudutavates uurimustes on sama jaotus. Zs. Simonyi eristab samuti ungari keeles välis- suunaobjekti ja tulemusobjekti.⁵ Partitiivne suunaobjekt näitab, et objekti haarav tegevus pole lõpule viidud, pole toimunud eeldatavat muudatust verbi ja objekti vahelistes suhetes. Tegevus on sel juhul jätkuv, kas kõnelemise momendil või eeldatakse jätkuvat tulevikus (verb on mõlemal juhul olevikus). Minevikus toimunud tegevus on katkenud enne lõppu.

Karl Kont toob välja põhisõna ja objekti vaheliste seoste üldisemaid semantilisi tüüpe: ⁶

- 1) verbi tegevus hävitab objekti
rätsep sööb leiba ja kuumi kartuleid
- 2) verbi tegevus tekitab muutust objekti seisundis
Tiina pani kodus sigu aidusse nuuma peale
- 3) tegevuse lõpptulemuseks ei ole muutus objekti seisundis, vaid ainult subjekti ja objekti vahelistes suhetes, muutus on veel toimumata:
päevast päeva ma ootasin kirja.

Partitiivis on tavaliselt ka sisaldusobjekt: palus palumist, elas elu, tegi tegemist.⁷

Erinevalt eesti keelest, kus tegevuse lõpetatust või lõpetamatust saab väljendada objekti läbi, on ungari kee-

⁵Kont, K. Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes.-

Tln., 1963.- lk. 58.

^{6,7}Sealsamas, lk. 59

les võimalik tegevuse lõpetatust ja tegevuse lõpetamatust, kestvust väljendada verbi prefiksile abil ehk eesliide-tega, vastavalt vajadusele lisades või mitte neid verbi ette. Prefiksid väljendavad tegevuse lõpetatust, viitavad tegevuse toimumisele minevikus. Ilma prefiksita verb võib olla aspektiliselt lihtminevikuline, see tähendab pöörd sõna on aja vormis, mis väljendab minevikus toimunud lõpetamata, kestvat või korduvat tegevust.

Prefiksiline verb aga näitab, et tegevus on sooritatud või tõenäoliselt tulevikus lõpetatav.

Sellised prefiksid on näiteks meg, väga sageli ka el, mis on mineviku tähistajad, aga ka teised prefiksid võivad olla samas funktsioonis.⁸

levelet ir 'kirjuta kiri'

megirja a levelet 'ta kirjutas kirja'

munkát végez 'ta teeb tööd'

elvégzí a munkáját 'ta tegi oma töö valmis'

a boltba ^{le} megy 'ta on minemas kauplusesse'

bemegy a boltba 'ta läheb kauplusesse (sisse)',⁹

Prefiksid võivad muuta ka intransitiivseid verbe transitiivseiks:

kártyázik 'kaarte mängima'

elkártyázza a pénzet 'maha mängida raha'

fut 'jooksma'

lefutja a távot 'joosta distantssi'

⁸ Kérésztés, L. Unkarin kieli.-Helsinki, 1974.-lk.115.

⁹ Sealsamas, lk.116.

Prefiks^eid kasutatakse tavaliselt siis, kui objekt või adverb järgnevad predikaadile. Eesliiteline predikaat väljendab siis lõpetatud tegevust, eesliiteta aga parajasti jätkuvat tegevust:

1.

A könyvet olvasom

Loen raamatut

2.

Elolvasom a könyvet

Loen raamatu lõpuni

3.

A barátomhoz mentem

Läksin oma sõbra juurde

4.

Elmentem a barátomhoz

(Odamentem a barátomhoz)

Läksin oma sõbra juurde

(sisse).

Number 1. all toodud prefiksita näites väljendatakse jätkuvat tegevust. Prefiksiga varustatuna (2.) aga osutatakse tulevikule, siis tegevusele, mis tõenäoliselt saab olema lõpetatud. Ilma prefiksita lihtiminevikuline predikaat (3.) väljendab minevikus lõpetamata jätkuvat tegevust, aga prefiksiline (4.) näitab tegevust, mis on juba lõpule viidud, minevikus lõpetatud.¹⁰

1. Esimeses grupis määratud objekti puhul, pas. suffiksilise objekti ja pronoomeni puhul on ungari keelseis/vasteisobjektiivne konjugatsioonkasutusel:

ma kuulun nende hulka, kes resoluutselt taunivad
teie poliitilisi samme

én kategorikusan elítélem az ön politikai lépés^seit

(63/93)

¹⁰ Keresztes, L. Ungarin kieli.-Helsinki, 1974.-lk. 115.

vahib suure huviga täiskasvanute mängimist pealt
 nagy érdeklődéssel nézi a felnőttek játékát

(58/84)

Mina mõtlesin: vaata tüdrukut

A következő gondolatok fordultak meg a fejemben:
 no nézd csak ezt a lányt

(28/40)

Sest risti minu ja doktori vahelt läbi hõõgasid
 need kaks teineteisele oma suurt armastust nii var-
 jamatult üle laua vastu

Mert közötttem és a doktor között kereszteben olyan
 palástolatlanul sugározták egymás felé nagy szerel-
 műket

(26/38)

mis tüdrukuid huvitama peaks

amelynek érdekelnie kellehe a lányokat

(27/38)

Oh võtaks see ja teine tema teravust

Ördög vinne el azt az éles modorát

(63/90)

Kasvata meie last

neveld a gyermekünket

(63/90)

Et ta kaitseks veel perekonda tülitamise eest

és védje meg a családat a háborgatástól

(61/87)

Proua Bock tahtis kutsuda siia professor Erdmanni
Bockné ömagysága Erdmann profeszszort akarta
idehívni (55/85)

Ja mingil viisil puudutab /.../ asjaolu võib-olla
ka Jettet?

Talán valamikeppen Jettét érinti ez /.../ dolog

ja mul selle võrra vähem tarvis läks oma õega ja
õemehega pilkusid vahetada
s ennyivel kevesebb pillantást kellett váltanom
a hugommal és a sógorommal

(26/38)

Ja mina vahtisin üle laua tema vibalikku kogu
ja lendutõusvat olemist, ta heatahtlikku nägu ja
kurbi silmi

En hajlott termetét nézegettem az asztalon át,
meg szárnyaló lényét, jóakarotú arcát, s szomorú
szemét (26/38)

mul tuleb eelistada emigratsiooni
hogy inkább az emigrációt választom

(44/65)

Ja pealegi ulatas minu ürp tema seelikut ainult
pooleni vihma eest kaitsma

a köpenyem pedig csak félig védte a szoknyáját

(46/68)

Aga näha oskan ma teid küll. Teie iseäralikku
võiskust

De nézni tudom. A magáoska különös hamvasságát
(48/69)

ja tunneb läbisegi ja vaheldumisi võitjamõnu ja
võitjahaldust

és fehéltva érzi a győztes mámorát és a győztes szá-
nalmát
(48/70)

ta paneb ju oma sõnade mõju omati tähele
mert észreveszi szavai hatását

(48/70)

ja püüdsin ta nägu tasakesi enese poole pöörata
és igyekeztem fokozatosan magam felé fordítani
az arcát
(48/70)

kui ma ümbrust uuesti tähele panin
mikor isemet érzékeltem a környezetemet

(48/70)

Allapoole tegima ja teeme meie tänapäevani kõige
jõledamaid asju

lefelé a legádazabb dolgokat müveltük és müveltjük
mind a mai napig
(38/56)

kui väga see näis puudutavat Eevat
amilyen érzékenyen érintelte Eevát

(65/95)

kui roogasid silmas pidada
 ha az étkeket tekintjük

(45/66)

Timo harjutas seal märkilaskmist
 Timo a célba lövést gyakorolja

(50/73)

palun luba tema harjutamist natuke pealt vaadata
 s engedélyt kérek tőle, hogy nézzeksem egy
 darabig a gyakorlását

(57/74)

See on väga hea, et te kõnelete mulle tõtt
 Az nagyon jó, hogy igazat mond nekem

(53/76)

ma panin Timo lahedat tooni Lamingi vastu teatud
 määril imeks

hogy bizonyos foking csodálkoztam Timo Lamingal
 szemben használt könnyed modorán

(52/75)

Oi- ärge tahtke seda teada
 Ó, azt ne akarja megtudni

(53/77)

Ma katsusin akaatsiapõõsastes vähem sahinat teha
Igyekeztem minél kisebb zajt csapni az akacbokrok

(53/77)

tont neid ja nende nimesid teab
az ördög tudja mindnek a nevét

(55/75)

tēmas nāgi Elsy tema romantilise nōrkuse
kahetsusvāart /.../ ohvrit
benne Elsy a romantikus gyōngeség szánalomra méltó
áldozatát látta

(56/81)

Mispārast peaksin mina hakkama ühele plikale nii-
suguste asjade kohta oma arvamusi avaldama
Mért kellene egy fruska előtt olyan dolgban
vélemenyt nyilvánítanom

(28/40)

näputäis isanda majadest nolkisid tahtis hakata
maailma parandama

Egy maroknyi, riközből való tejfelesszájú meg
akarta fordítani a világot

(28/40)

Sest kus teine Holstre valla talupoiss oleks nende
aastatega /.../ kōike seda õppida ja näha saanud
Mert melyik másik holstreijarásból származó para-
sztgyerek tanulhatta es láthatta volna meg mindent

(7/12)

see härra Bock rääkis maakeelt

Bock ur beszélte a nyelvünket

(14/21)

ja sõid pagari juurest toodud pralineesid
a péletõl hozatott pralinét eszegették

Ma olen sulle alati tõtt rääkinud
En neked mindig igazat beszéltem

Ma hakkasin ta paljastele käsivartele uuesti suud
andma

Ismét csókolgatni kezdtem födetlen harját
(50/72-73)

ja võtsin hoogu
s gyűjtöttem az erőt (32/45)

Kuni 1813-nda aasta kevadäni elasime meie seal kõige
harilikumat talulaste ja noorte külainimeste elu
1813 tãvaszaig a kegközönségesebb tanyasi fiatal ✓ /
parasztemberek életit eltük (13/20)

Timo õhina tõttu tõestada iseendale ja kõigile
oma naise täieäärtust

Timo azon igyekezete miatt is, hogy önmaga és masok
számára bizonyítsa felesege teljesértékűségét
(44/64)

et pidas ka minu paigalejäämist normaalseks
hogy as én maradosomat is normálisnak ítélte
(44/64)

Timo hoidis ise ohje
Timo maga tartotta a gyeplöt
(43/62)

Nii et minu kirbukirja sorgeldusi loed sina so-
rinal
s folyékonyan olvasod az én bolhabetüs ákombakom-
jaimait

(34/50)

Kurb, et neid väikesi nuhkisid tarvitad
Sajnálatos, hogy te azokat a kis spicliket
használod

(33/49)

ja tajusin /.../ kummalist kirglikkust ja vahe-
lisust selles
és éreztem /.../ azt a különös senvedélyt és
vonzalmat

(32/45)

Tundku Eeva ennast nagu ta oskab vôi tahab
Eeva érezze magát, ahgyan tudja vagy akarjo

(31/43)

mis paneb mind seda pävaraamatut alustama
amely arra késztet, hogy kezdjem azt a naplot

(7/11)

et sa räägid mulle alati ja igas asjas puhast tõtt
hogy mindi^g és mindben a szintista^z yazságot
fogod nekem mondani

(66/97)

vööpae la kannab tema kõrgel rindade all, nagu
nüüd moeks

Övét magasan, a melle alatt hordja, akogjan az
mostanság divatos

(19/28)

Mulle paistis, et Masing isegi nautis natuke
oma fantaasiapiltili

As vält az érzésem, hogy Masing hissé maga is
elvezte a fantáziaga szülte kepet

(23/33)

kui sujuvalt Eeva mõistis olukorda dirigeerida
milyen zökkenömentesen tudta Eeva iránytani a
kelyzetet

(40/58-59)

aga loomusunniliselt tunnevad nemad kõigi siitmaa
haritud seisuste ja kõigepealt meie saksa aadli
süüd

de ösztönösen ézik az itteni művelt osztálybeliek
különöskeppen pedig nemet nemessegünk bűneit

(39/57)

Sest in corpore rõhume meie siin iga päev, iga
tund, iga minut Kristust silmili mudasse
Mert in corpore arccal mártjuk bele Kristuszt
minden nap, minden óraban, minden percben a pocsolyába

(39/57)

Et tema tahab tõestada selle läbi kõigi kordaläinud
inimeselaste võrdsust looduse ja jumala ja ideaalide
ees

Ezzel akarja bizonyítani minden teremtetett emberi
lény egyenkőségét a természet, stan és az eszmek
előtt

(15/22)

Timo esitles talle Eevat ja mind

Timo bemutatta neki Eevát és engem

(43/63)

ja tohterdas ka Põltsamaa rentnikku von Wahli

või lossiomaniikke Bobruskeid

s a põltsamaai bérlöt von Wahlit ö kuralta, meg

várkastély gazdait Bobruskehat

(26/37)

kes meil seda sel ajal juhatas

aki azt akkoriban vezette

(24/35)

ja tegin proovi, kas ma jõuan oma klade küllalt

kiiresti laeurgu varju torgata

s próbát tettem, elég gyorsan et tudom-e rejteni

a füzetem a meny nyezeti lynkba

(17/25)

Ja ma trööstisin Jettet iga viisi

Minden elkepzélhető módon vigasztaltam Jettét

(54/78)

Sel ajal kui feldjääger köögis hapukapsasupile

nastoikat peale jõi

Mialatt a késerő a konyhában a kaposztalevesre

a palinkat iszogatta

(8/12)

proua oli oma meest küll minema tirida katsunud

az asszonjság ráncigalta ugyan a ferjet hogy

menjenek el

(55/80)

hoidis käsi ta õlgadel

vállára tette a kezét

(60/87)

2. Subjektiivne konjugatsioon on ungari keelseis
vasteis kasutusel ilma artiklita määramatu objekti
puhul, määramatu artikli puhul obj. ees ja relatiivse
omadussõnalise pronoomeni korral.¹¹

vanamees suudles Eeva kätt

Az öregur kezét csókolt

(43/63)

kuñ tema väärituid tegusid teeb

ha meltanytalanságokat művel

(42/62)

aga sekka sinna hühtus ka vanemaid härrasid

ja ülikooli professoreid oma prouadega

de idősebb urak és egyetemi professzorok is

eljöttek hozzánk, a feleségükkel együtt

(35/52)

ma tahtsin küsida tuhandet asja

Ezernyi dolgot szerettem volna kérdezni

(10/15)

Timo käis /.../ peahoones professor Ewersi aja-

lööloenguid kuulamas

Timo eljart az /.../ épületébe Ewers professzor

történelmi előadásait hallgatni

(35/51-52)

¹¹Outi Karanko-Pap. A fink reszleges tárgy megfelelői
a magyarban., -Debrecen, 1983., -lk.112

ja hakkas ühte Kuchenreiterit laadima
 és hozzalatott az egyik Kuchenreiter megtöltéséhez
 (52/75)

Tema maalis peajasjalikult noori raugaid inestavaid
tüdrukuid
 Elsõrban aggokat esodalo fiatal hanyokat festett
 (48/69)

Eeva kallas talle parajasti kohvi sinisesse Põlt-
 samaa portselanist tassi
 Eeva eppen kávé^ét töltött neki a kék põltsamaai
 porcelán csészébe
 (31/44)

millega meil oma siinmaal-olekut õigustada vôiksime
 amellyel ittletünket igazolhatnánk
 (39/57)

et see saab ainult ühte mulle jumala võõrast
inimest tähendada
 hogy az csak egy vadidegen embert jelenthet szá-
 momra
 (23/34)

tema enesekindlatesse liigutustesse oli sigine-
 nud mingit uhket sujuvust, mis oli isegi kuidagi
 ebasünnis
 s magatiztõs mozdulataiba valamiféle büszke
 lágy^ság vegyült, ami valahgy nem illett hozzá
 (24/34)

Pealeselle kollektsioneeris doktor Robst liblikaid

Ezenkivül Robst doktor lepkeket gyűjtött

(26/37)

Ei tule meelde, et ta mulle midagi väga arukat
öelnud oleks

Ugy rémlik, nem mondott vilagrentő dolgokat

(19/28)

või pidas loenduid kodumaa laululindudest
vagy a hazai énekesmadarakról tartott előadást

(26/37)

ma olen otsustanud sellepärast päevaraamatut
pidama hakata, et

azert hataroztam el, hogy naplot fogok vezetni

(7/11)

Sest Paul keeldus troonist loobumast ja tõstis kisa
mivel Pál megtagadta hogy lemondjon a trónról, és
lármát csapott

(42/62)

kes daamiga rääkides sigarit käes hoiab
aki szivart tart a kezében, miközben egy hölgyel
beszelget

(39/57)

Ma tahan temaga nõu pidada

Tanacsot akarok tõle kerni

(42/61)

ja ta ütleb mulle /.../ midagi hoopis ootamatut
s mond valami teljesen värtlant

(19/27)

sümpaatialle, nida isand Lamingi julgus esile kutsus
Másodszor a rokonszenven, amit Laming úr bátorsága

ébresztett

(18/26)

ja sellepärast ei ole mul oma käsikirjade ümber-
kirjutajaks kohasemat meest võtta kui sina
Ezértkezirataim letisztázására keresve sem
talalnek naladnal alkalmassabb embert

(34/51)

Aga Peeter nägi Timos lihtsalt narriPeter azonban egyszerűen bolondot látott Timoban

(56/81)

nôudis ju omajao julgustjokora batørsagot követelt

(52/75)

Me ostsime ja müüsimis nisuBuzatt adtunk és vettünk

(46/67)

ning laenasime intresside peale rahapenzt kölosönöztünk hamatra

(46/67)

ja härrastemajast Kivijalga oli ju ikkagi jupp
maad joosta

A kastélytól Kölabig jó darabot kellelt volna
futni

(46/67)

kes tahab midagi tähtsamat, jääb kojuaki valami jelentösebbet akar, itt hon marad

(45/66)

ta peab paanih'avart beszedit

(57/82)

3. Järgnevates näidetes ei vasta eesti keele objekti-
kasutuses ungari keeles vastavat objekti. Põhjuseks ver-
teine
bi rektsioon, vajaduse puudumine objekti järele või
ungari keeles tavapärase ainsuse 3. pöörde pronoomeni
ärajäätmine:

ma tahan oma mehega hommikust süüa
szeretnek megreggelizni a férjemmel

(62/89)

te ju teate teda

s ismerik

(40/59)

et ma teda jälgin

hogy nézem

(28/41)

keegi pidi ukse taga sissehüüdmist kuultama^a

s valaki nyilván arra várt az ajtón kívül, hogy
beszólítsak

(32/46)

Mistõttu teda tol korral asjatult Moierite poole oodati

Emiatt akkor hiába várták Moierékhoz

(37/54)

ma ootasin Eevat mulle rääkima tulevat

vártam, hogy Eeva majd feljön és elmondja

Ma mõtlen seda auru-laeva

Arra a gözhajóra gondolok

(59/86)

Mind ajas see igatahes muigama

Ez megmosolyogatott

(35/52)

mängis väikeses saalis juba klaverit
 már a kissozalonban zongorázott 'sônasônalt:klaverdas'
 (60/88)

kui puud olid ôunu täies
 mikor a fák tele voltak almával
 'sônasônalt: kui puud olid täidetud ôuntega'
süütust on ennegi kuritarvitatud
 az artatlansággal eddig is visszaéltek
 'sônasônalt: süütusega on ennegi halvasti käitunud'

Ja ikkagi usaldab tema mind
 Enek ellenére megbizik bennem
 'sônasônalt:usub minusse' (10/15)

ja ta teab seda
 s õ tudja (10/15)

Ma mõtlen seda
arra gondolok
 'sônasônalt: selle peale mõtlen'
 (39/57)

austusest Timo vastu kohtles ta Eevat koguni
 kvalerlikult
 Timo iránti tiszteketből mondhtni lovagasan viselkedett
Eevával
juttu ajas
beszelgetett (58/83)

ja tegin proovi

s kiprobaltam

(10/16)

Agā naeru kihistada oskab tema ilusti ja põne-
valt

De szépen és izgatón tud kacarászni

(19/28)

Ma tunnen teda, härra Masing

De ismerem, Masinguram

(22/32)

Millega tema mees teda vahepeal inglise moodi
hüüdma oli hakanud

Amelyen a férje időközben szólitani kezdte

(24/35)

Ka keelte puhul ei tarvitata ungari keeles objekti käännet:

siis võiksid nemad kõik prantsuse keelt rääkida

mind megtanulhatnának franciaul

(36/53)

Peaaegu et esimesest algusest peale tohtisime meie

Masingu majas ainuüksi saksa keelt rääkida

szinte elejétől kezdve csak németül szólalhattunk

meg a Masing-házban

(20/30)

2. PARTSIAALOBJEKT OSA TERVIKUST VÄLJENDAMISE FUNKTSIOONIS

Totaal- ja partsiaalobjekti valik vastavalt objektile ja tema põhisõna semantikale on määratud ka sellest, kas põhisõnas väljendatud tegevusele allub osa objekti mõistest või allub sellele tegevusele objektis väljendatud mõiste tervikuna. Esimesel juhul on objekt partsiaalne, teisel juhul totaalne. Sellest on välja kasvanud ka totaal- ja partsiaalobjekti mõisted ise.¹

Osa ja terviku küsimus objekti mõiste puhul ker-
kib esile niivõrd, kui võrd objektina esinev mõiste saab
alluda osade kaupa verbi tegevusele.² Osa ja terviku
opositsioon on partsiaal- ja totaalobjekti vaheldumises
siis, kui objekti mõisteks on ese, mis allub vastava
verbi tegevusele osade kaupa või järk-järgult. Siia kuu-
luvad nn. partitiivsed ehk jaolised sõnad.³ Nende hulka
võivad kuuluda abstraktsed mõisted, kollektiivse sisuga

¹ Kont, K. Eriaranguist totaal- ja partsiaalobjekti ka-
sutamisest läänemeresoome keeltes.-ESA V.-Tln., 1959.-lk.4

^{2,3} Sealsamas, lk.43

mõisted, samuti aine nimetused, numeraalid, pronoomenid jms. Kuid iga konkreetse verbi juurde võib kuuluda ka selline objekt, mis ei mahu nn. partitiivsete sõnade jaotuse alla, vaid mis alluvad verbi tegevusele jaokaupa või järk-järgult:

künnab põldu

ehitame maja

loeb raamatut.

Tänapäeva keeles on osa ja terviku vastandus objekti puhul tihedalt seotud ka irresultatiivsuse (kursiivsuse) või resultatiivsusega (terminatiivsusega). Ka paljude käesolevas töös kasutatud näidete puhul on raske otsustada, kas osaobjekti puhul on tegemist ainult irresultatiivse tegevuse väljendamisega või lisandub sellele ka objekti mõiste osaline allumine verbi tegevusele.⁴

Siiski tavaliselt on objekti osaliselt haarav tegevus lõpetamata või resultaadini jõudmata antud objekti suhtes. Seejuures on objekti mõiste ebamäärane:

tapa loomi, aga ära tapa inimesi

Jaan oli rehapulki lõiganud kolma aasta jooksul valmis⁵

Teistele soomeurgi keeltele on võõras objekti puhul osa ja terviku eristamine käände vormistiku kaudu. Kuigi ungari vanemas kirjakeeles leidub üksikuid juhte, kus osaobjekti tähistamiseks kasutatakse inessiivi.⁶

⁴ Kont, K. Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes

ENSV TA-TLN;-1963.- Uurimused IX.- lk.75

⁵ Sealsamas, lk.45

⁶ Sealsamas, lk.47

Ka ungarikeelses uurimuses on toodud ära selline võimalus, partitiivne objekt on esinenud ka käände-lõpulistest vormide - bol/böl (elatiiv) ja - ban/ben (inessiiv) kujul

hadd szelek most a kenyerböl 'anna tükki saiaist'⁷

Selliseid -bol/böl- kujulisi objekte leidis ka käesolevas töös aluseks võetud näitematerjali hulgas:

suutäite vahel tsiteeris ta meile lainetaval

häälel Rousseau'd

között hullámzó hangordozással Rousseau - ból

idézett nekünk

(26/37)

Mitu küünart müüs ta kallimat ja mitu odavamat musliini

hány rőföt adott el a dragabb es hanyat az

olcsobb muszlinból

(27/38)

rüüpasin kohvi

kostolytam a kávéból

(32/45)

1. Partitiivse objekti funktsiooniks on väljendada aine-ja kollektiivnimetusi. Ungari vastetes on sel juhul öeldisverb ennekõike subjektiivses konjugatisoonis, sest objekt sel juhul on tavaliselt loogiliselt määratu. Teisejärguline järgnevate näidete puhul tegevuse resultatiivsus või irresultatiivsus:

⁷ Benčáý, J., Fábian, P., Rács, E., Vecsov, M. A mai magyar nyelv II.-Budapest, 1971.-lk. 284

Isand Laming taganes vabandusi pomisedes toast
välja

Laming ur boscánat kérések közepette hátralt ki
a szobából

(33/49)

kui ma neid lehekülgi tagasi lehitsen
miközben ezeket az oldalakat vszalapozom

(34/50)

Sinna selleks, et Eeva õpiks seal tema enese ja
tema lastekasvataja ja tema kojameistri kээst
peeni kombeid, võõraid keeli ja maamatutarkust
Azert hogy magától gyermekei nevelönöjétől és
majordómuszatóli előkelő modort idegen nyelveket
és könyvbéli bölcsességet tanuljaon

(15/23)

palus Eeva proua Lehrbergilt kanget äädikat
Eeva erös ecetet kért a háziasszonytól

(13/19)

Ma rääkisin talle kõiksugu asju
mindenfélet össebeszeltem neki

(54/77)

ta pani sinna omalt poolt teist-kolmat rohtu
sisse

amelybe még két-három fajta füvet is tett

(13/19)

Monsieur La Trobe tahab meile saalis oma uut
kompositsiooni ette ^{ma} mānida.

Monsieur La Trobe el szeretné játszani a szalonban
 legújabb szerzeményét

(40/59)

Eevale pakuti korraga kolme tooli

Eevának egyszerre három széket is kináltak

(39/57)

ma olin näinud meie raamatute seas Žukovski poolt
 pühas vendluses Timole pühendatud luuletuskogusid
 és lätan a könyveink között egy Zsukovszkij által
 Szent testvériséggel Timónak ajánlott verskötetet

(37/54)

aga "Undine"-t lugenud olid nad küllap kôik

de az "Undine"-t bizonyára mindyánan olvasták

(37/55)

näinud ja kuulnud olid seda operit neist daamidest
 küll ainult mõned

az operat ugyan csak néhányan láttak és hallották
 a hölgyek közül

(37/55)

Tuli välja, et Timo oli neile kaks vôi kolm kasti-
 täit raamatuid kaasa lasknud panna

Kiderült, hogy Timo két vagy három láda könyvet is
becsomagoltatott nekünk

(21/30)

Ja nüüd kui ma direktrissile kooliaasta lõpu
 puhul natukene moona viisin
 s most amikor az igazgátonőnek iskolaév befejezése
 alkalmából kis elemőzsiat vittem

(19/28)

ja lavastas Võisiku antvärgilastega aeg-ajalt katke
Kotzebuet või Lessingit
 s a Võisikui käzmüvesek gyerekenel idökent Lessing-
 és Kotzebue jeleneteket vit színre

(26/38)

riidekaupmees müüs kokku 44 rubla eest kahte sorti
musliini
 egy rőfös kétfajta muszlint adott el negyvennégy
 rubelért

(24/38)

Et hulk toredaid ja kõige parematest perekondadest
noori ohvitsere olevat hukka saanud
 mivel sok derék a legjobb családokból való fiatal
 tiszt odaveszett

(28/40)

Ma mäletan, kui ma juba paras poisikene olin,
 pidas meie isa mõned aastad Holstre mõisas kutsari-
ametit

Emlekszem, hogy mokor már nagyobbarska fiu voltam
 apánk ~~nehány~~ even keresztül kocsisként szolgált
 a holsatréi uradalomban

(13/19)

Eeva poetas tema küsimuste peale paar lauset

Eeva egy-két mondatot ejtett a kérdéseire

(43/63)

Vanamees laskis tuua pomerantse, pähkleid ja veini.

Az öregúr keserű narancsot mogyorót és bort hozatott

(43/63)

et sai poole talvega mitukümmend sinist vihikut täis

hogy a tél első felében több tucat kék füzetet irt

fele

(35/52)

oli siis ikka tõesti haridust saanud

csakugyan jó nevelést kapott

(35/52)

Talle saadetakse koguni pool jagu sõjaväge prak-
kandjateks appi

meg katonákat is küldenek neki, hogy segítsenek

csomagot cipelni

(9/13)

kui ta meiega viis lauset oli vahetanud

miután őt mondatot váltott velünk

(36/53)

mida ta oli tahtnud

amit akart

(59/85)

midagi niisugust oli ju oodata

valami ilyesmit várni lehetett

(65/95)

Nii et saatke oma sandarmid meid valvama

Ugyhogy küldje utánunk a zsandárjaait hogy örizzenek
bennünket

(62/89)

ja kallasime ise lisaks, mida ainult saime
mi meg hozzátöltöttünk amit csak tudtunk

(20/30)

1.1. Järgnevalt tulevad käsitlusele need näited, mille puhul esinevad osao^bjekti väljenduses korraga nii osa tervikut väljendamise tähendus kui ka tegevuse lõpetamatuse tähendus. Ka siin on ungari keeles tõlkes kasutatud subjektiivset konjugatsioon.

Tegevuse lõpetamatus ja irresultatiivsus põimub objekti osalisusega eriti neis lauseis, kus põhisõnana esinev verb sisaldab tegevust, mis parasjagu toimumas või lauseis, mille tegevus väljendab mingit subjektile omast või üldkehtivat tegevust.

Ma istusin tugitooli nende vastu ja silmitsesin

neid

Leültem szemben a karosszékbe, s fürkészve néztem
öket

(31/44)

Ma olen liiga vana mees, et ma nõnda isevärki

juttu tõeks arvata oskaksin

Túl öreg ember vagyok én már ahhol, hogy egy ilyen
furca mesét igaznak tárthatnék

(16/23)

küsiß mult emfaatilisel toonil tabamatuid ja
tobedaid küsimusi vastu
 hogy érzelemmel telített hangkordozással
 felfaghatatlan pstoba kérdéseket

(30/42)

kuulsin väikesest saalist hääli
 a ki^szalonból hangokat hallottam

(60/87)

Liivimaa maapäev tahab ses asjas kõige kiiremas
 korras samme astuda
 livóniai tartományi tanacs a legsürgösebben
 lépéseket akar tenni ebben az ügyben

(57/82)

kui ta istet võttis
 mikor helyet foglalt

(64/94)

et ma kellelegi säherdust nõu annan
 hogy én valakinek ilyen tanácsot adjak

(27/32)

2. Sel juhul kui objekt on määratud või kui
 objektiks on mistahes pronoomen, kasutatakse ungari
 keeles objektiivset konjugatsiooni osa tervikust
 tähistamiseks.

kas mul õnnestub seda päevaraamatut nõnda kiiresti
 ära peita

el tudom-e olyan gyorsan rejteni a naplót

(10/16)

Olge siis esimene, kes seda käsku täidab
 Legyen ön az első aki teljesíti ezt a parancsot
 (63/93)

Aga Timo ja valitseja juttu kuulsin ma vastu
 tahtmist pealt
 Timo és a jószágigazgató beszédét azonban akartam
 ellenére kihallgattam (52/75)

Kas te olete vaadanud seda ovaalses kuldraamis
pilti väikese saali akende vahel
Latta azt a ovális aranyrámba tett lepet a
 kisszalón ablakai között (48/69)

seepärast nimetasingi ma eespool kõike järgne-
vat sellest sõidust tulenevat
 a továbbiakban bekövetkezett eseményeket mind
 ennek az utazásnak a következményeként fogtam el
 (46/67)

Tartu arsti nägin ma hommikul ainult vilksamisi
 A tartui orvost csak futólag láttam reggel
 (58/83)

ma räägin seda sulle sellepärast, et sa pead seda
 teadma
 ezt azért mondom el neked mert tudnod kell róla
 (65/95)

meie läheme neid Püha Liidu nimel vaikselt tegema
 mi meg lecsenesítjük őket a Szent Szövetség nevében
 (57/82)

2.1. Näited, mille puhul jälle osa tervikust väljendamisele lisandub irresultatiivsus, tegevuse lõpetamatus, ungari keelses tõlkes jääb ikka objekt. konjugatsioon.

Isegi kolm aastat kasematti moonutab inimese nägu

Már három év kazamata is elváltoztatja az ember arcát
(33/49)

kui meile nii palju paberit oleks kätte olnud anda

ha annyi papírt adnak (13/20)

korraaks kodumaile põikas oma päranduseasja korraldama

csaták szünetében hozaérkezett, hogy örökségi ügyeit rendezze
(40/59)

Me tahame külastada minu emapoolt sugulasi

Meg fogyuk látogatni anyai rokon ságomat
(41/60)

ta hoidis Timo kätt oma pihus

fogta Timo kezét (40/59)

ja öeldi seitsmelt poolt galantsusi

s hét oldalról mondtak neki bókokat
(39/57)

niipalju kui säherdust ametit tõsiselt saab võtta

már amennyire egy ilyen kivatást komolyan lehet

venni (37/54)

Aga ma kaalun küsimust tõsiselt
 Komolyan fontolgatom azonban a kérdést
 (58/83)

Niisiis valguti saali härä La Trobe'i kuulama
 így hát átvonultunk a szalonba, hogy meghallgassuk
 La Trobe urat (40/59)

puudutasid ta põdrakarva juuksed ülemisi piitasid
 jávorszarvas színű haja a szemöldök fát súrolta
 (36+37/54)

Need pani Eeva sedamaid kasulikke töid tegema:
 meie sumadanisid välja kandma
 Eeva azonnal hasznos munkára fogta őket kihor-
datta velük a bőröndjeinket (8/13)

Ta mudis rätti lihtsalt silmapilgu teravusest
 ülesaaniseks
 csak azért morzeolgalta a kendőt hogy tuljusson
 a pillanat feszültségén (55/80)

Kolm nädalat tegin ma talle pooled ööd järje-
 panu Viru-Nigula pastoraadi õueplaani
 Három héten át szünet nélkül ejféking csináltam
 neki a Viru-Nigula parókia udvarának tervrajzát
 (21/31)

Aga ma nägin ta kätt

de lätan a kezét

(32/45)

Ja, ja pealeselle leidis vana Masing veel mahti
minule joonistamisel ja planeerimise aluseid seletada
Igen és ezen~~k~~ül az öreg Masingnak még arra is jutott
ideje hogy a rajzolás és tervkesztés alapjait meg-
vilagitsa számomra

(21/31)

Ja ma mõistsin silmapilk: see oli ideaalne koht minu
päevaraamatut laualt haarata ja ära peita
s abban a pillanatben rájöttem ideális hely kaphatom
a naplót az asztalról és iderejthetem

(12/18)

3. Ka osa/tervikust väljendamises leidus kogu-
tud materjali hulgas näiteid, mille puhul eesti par-
titiivis olevale objektile ei vasta ungari keeles
sama käände vorm, kuigi tegemist on ikkagi objektiga.
Põhjuseks on jälle verbi teine reksioon või vajadu-
sel puudumine objekti järele.

3.1.-re/ra lõpp (küsimused: kuhu? kellele?millele?):

Markii silmitses paberit ja pöördus Timo poole

A marki a papirra nézve Timothoz fordult

(61/88)

Olin ma oma iseäraliku olukorra tõttu raamatutarku-
se kõrval ka paraja jao elu- ja inimesetarkust
omandanud

különös helyzetemnél fogva a könyvbéli bölcsesség
mellett jókora élet-és emberi bölcsességre is
szert tettem

(24/34)

sa oled neid mehi, kelletaoⁱsi mul vaja on
hogy olyan ember vagy, amilyenekre nekem szükségem
van

(66/96)

Aga pühapäeval läks mul oma kogemust üpris väga vaja
vasárnap azonban nagyon is szükségem lett a tapa-
sztalatomra

'sônasônalt: oli mul vajadus oma kogemuste järele'

(18/26)

Või ma mäletan üht hommikusööki

aztan emlékszem egy reggelizésre

'sônasônalt: mäletan hommikusöögile'

(57/82)

3.2. -val/vel (kellega? millega?):

ma nägin eile Pôltsamaal härre La Trobe'i

tegnap Pôltsamaaban talalkoostam La Trobe urral

'sônasônalt: kohtusin La Trobe'ga)

(64/94)

Eeva pakkus meile tulist kohvi

Eeva a forró kavéval kínalt bennünket

'sônasônalt: kostitas tulise kohviga'

(42/61)

proua pakkus tunamullust vaarikalikööri ka

az urnő meg^{kín}alt tavalyelőtti malnalikörrel

'sônasônalt: kostitas vaarikalikööri- (19/27)
riga ka'

Iseenesest suur tuba oli kõikvõimalikku koli kuhutavalt täis: raamatuid, käsi kirju, papitükke ja /.../ kladesid, gravüüre, pudeleid, retortisid, puu- ja rauatoõriistu

A nagyszobát borzasztón telezsufalták mindenféle kolmival: könyvekkel, kéziratokkal, mappákkal /.../ piszkozatfületekkel, metszetekkel, palackokkal, retortákkal, fa,- és vasszerszámokkal

'sônasônalt: oli täidetud raamatutega, käsi kirjadega ...jne.'

(22/31)

3.3. -rol/röl (millest?, kellest?):

liiga palju oli ikkagi :kuuldud: mõisatoaneitsite teada-mis-viisil kiivavedanud lugusid

megis túl sokat lehetett hallani az vrasasi szobalanyok ilyen-olyan dolgairol

'sônasônalt: kuuldud lugudest' (14/21)

nagu puudutaks see kõige konkreetsemaid mõõtmeid ja asju

mintha a legkonkretabb mértehegységekről és dolgo-król lenne szó'

'sônasônalt: oleks jutt kõige konkreetsematest mõõ-
tudest ja asjadest' (32/46)

3.4. Ühe verbiga väljendatud objekti ja verbi ühendus, anamikul juhtudel on tegemist fraseoloogilise väljendiga:

kus ta meie surnud keisriga tunaeile juttu ajas
ahol tegnapelöött halott cárunkkal beszélgetett

(34/51)

Noh, vôta istet

no, ülj le

(31/44)

ja mulle sealjuures silma pilgutas

es rám kacsintott

(8/12)

Ma ainult silmitsesin oma öde ja mötlesin
csak fürkészön raneztem és arra gondoltam

(10/15)

Eile öhtul segati mind

tegnap este megzavartak

(10/16)

sugulasi vaatama

rokonlátogatás

(41/61)

3.5. üks näide leidus ka ainsuse kolmanda pöörde pronoomeni ärajätmise kohta, mis on ungari keeles reeglipärane:

ma olen oma aknast näinud teda parki jalutama
minevat

lattam hogy kijar a parkba setalni

(29/42)

3. EITUSEST SÕLTUV PARTSIAALOBJEKT

Transitiivselt kasutatavad verbid läänemeresoome keeltes jagunevad kahte rühma:

1) verbid, mis väljenduvad jätkuvat, mitteresultatiivset tegevust
teen parajasti heina¹

2) verbid, mis väljendavad niihästi jätkuvat kui lõpetatud tegevust
eraldasin lilledest nende lõhna ja liblikaist nende kireva võluvuse²

Verbi selline tähenduslik mõju avaldub objekti valikul ainult siis, kui tegevus on reaalselt toimunud ja seda väljendatakse jaatavas kõnes. Eitava kõne puhul on objekt alati partsiaalne ja pole oluline, kas eitatakse jätkuvana või lõppevana mõeldavat, objekti mõistet osaliselt või tervikuna haaravat tegevust;

ostsin endale raamatuid } ma ei ostnud endale raamatuid³

Läänemeresoome keeled on ainsaks rühmaks soome-ugri keelkonnas, kus eitav sisu määrab objekti vormi. Kõi-

kont, K. lause eitavast sisust sõltuv objekt lääne-

kides läänemeresoome keeltes on objekt partsiaalne, kui ta laiendab verbi, milles väljenduvat tegevust eitatakse ja kui eituse kehtib ka tegevuse ja tegevuse objekti vahelise seose kohta.⁴

amet ei teota meest, kui mees ametit ei teota
rumalaid ei künta aga külvata, nad siginevad ise.

Parsiaalobjekt on kasutusel ka siis, kui ta ei laienda otseselt eitavat tegevust väljendavat verbi, vaid sellest sõltuvat teist, tähtselt infinitiivses vormis esinevat verbi. Sel juhul on ta lauses nn sekundaarseks objektiks:

ma ei taha laulda seda laulu.⁵

J. Aavik on selle kohta öelnud, et eesti keele objekt on osaline ka siis, kui objekti otsene verb ei ole eitusega, vaid lause predikaatverb, millest objekti verb ripub.⁶

Kõrvalekaldumisi sellest, et verbi eitav sisu on partsiaalobjekti eeltingimuseks, esineb suhteliselt harva. Eesti vanas kirjakeeles leidub näiteid totaalobjekti kohta eitavas lauses:

ärä peksa härja, härg lääb pekstes hullumaks.⁷

Ka tugeva võõrmõju all olnud eesti murrakutes (risti-, iisaku-, kodavere-) kasutatakse eitavas lauses totaalobjekti. Sama nähtus on jälgitav ka mõnedes

⁴ Kõnt, K. Erkarengust totaal- ja partsiaalobjekti

kasutamisest läänemeresoome keeltes. - ESA V. -

Tln., 1952. - lk. 235

5, 6, 7

Sealsamas, lk. 237, 238, 240.

soome murretes.⁸

Neist võõrmõjulisusega seletuvatest totaaloobjektidest tuleb lahus hoida nominatiivset totaaloobjekti, mis sõltub impersonaali eitusvormidest:

pole õigus veel mõistetud ega otsus antud
toauks ei tule lukustada.⁹

L.Hakulinen seletab oma uurimuses¹⁰ sedalaadi näiteid nii, et impersonaalne verbi vorm on kujunenud varasemast isikulise passiivi vormist, mille subjekt muutus hiljem objektiks seoses passiivi isikulis-te lõppude kadumisega.

Eesti kirjakeeles on J.Aavik lähtunud eitava lause objekti üldreeglist, püüdnud tembeldada kõiki impersonaali eitusvormiga seoses olevaid nominatiive vigadeks ja nõuab nende asemel partitiivi kasutamist.¹¹

K.Kont aga ütleb, et selles nähtuses kajastub soome-ugri keelkonnale omane vana struktuuriline omadus.¹²

⁸ Kont, K. Eriarengust totaal-ja partsiaaloobjekti kasutamisest läänemeresoome keeltes. → ESA V.-

⁹ Tln., 1959. -lk. 162.
Sealsamas, lk.

¹⁰ Hakulinen, L. Suomen kielen rakenne ja kehitys, -
Helsinki, 1946, -lk. 237

¹¹ Aavik, J. Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika. -
Trt., 1924, -lk. 123.

¹² Kont, K. Lause eitavast sisust sõltuv objekt läänemeresoome keeltes. → EMSA IV. - Tln., 1958. - Lk. 234.

Nagu öeldud, on objekti partsiaalne vorm määratud objektirühma eitusliku sisu poolt, ükskõik kas see oleneb otseselt selle verbi eituslikust vormist, mille juures objekt laiendina on või eituslikust verbist sõltuvalt muust verbist.

Mõnel juhul võib vormilt eitav lause sisaldada jaatust. Järelikult pole siis ka objektirühma sisu eitav ja objekt võib olla totaalobjekti vormis, kui ta vastab totaalobjekti nõuetele:

neis hakkas kartus hingitsema, kas Märt viimaks mõistuse pole kaotanud.¹³

¹³ Kont, K. Lause eitavast sisust sõltuv objekt läänemeresoome keeltes.-EMSA IV.-Tln. 1958.-lk. 233.

1. Kahtleva või eitava lause puhul vastab eesti keeles kasutatavale partitiivsele objektile ungari keeles objektiivses konjugatsioonis olev verb. Objektiivset konjugatsiooni nõuab määratud artikkel (a, az) objekti juures, pos. sufiksiline nimisõnaline objekt, pärisnimi objektina:

Kanti ei ole meie Kitty ka igatahes mitte vähem lugenud kui meie teised daamid
Kitty eppügy olvasta Kantot, mint hölgyeink valamennyien
(39/58)

Kutsarit ega Käsprit me kaasa ei võta
A kocsist és Káspert nem viisszük magunkkal
(41/60)

ta polnud veel kolmkümmend aastat täis
bár még a harmincat se töltötte be
(13/19)

ma ei pannud Timo näoilmet tähele
nem figyelem még Timo arckifejezését

Siis teil pole muud teed kui põgeneda
Akkor nincs más kiút számotokra, mint a szökés
(32/46)

ma ei hakanud talle esimeseks oma asja rääkima
nem álltam neki elsőnek elbeszélni az ügyemet
(64/94)

kes ei mõista teie abielu
 akik nem értik még a házasságot

(63/93)

mis ei pea naisterahvale enesekindlust lisama
 ami nem szokta megnövelni az asszony nép
 magatiztosságát

(63/90)

Mitte ainult oma meest ei võidelnud ta andale tagasi
 Nem elég hogy visszaszerezte magának az urát

(9/13)

konstitutsiooni ei näinud meie muidugi mitte
nem lättunk meg az alkotmányt

(57/83)

et keegi ei tülitaks prouat ega perekonda
 hogy senki se haborgassa a feleségét és a családjat

(61/87)

Ja musliini ma niikuinii ei osta

S muszlint meg úgyse veszek

(27/39)

Timo - kui sa arvad, et ma liialdan, ei tunne
 sa oma seisust teps

Timo, ha azt hiszed, hogy túlzok akkor nem ismered
 pontosan a társadalmi helyzetedet

(22/32)

Ja kui te ühe lihtsa valitseja hõbedat halvaks
 ei põlga - mina maksaksin korralikult

S ha nem veti meg egy egyszerű jóságigazgató
ezüstjét becsületesen megfizetném

(20/29)

Aga selleks isa nõusolekut ei küsita
de ehhez nem szókás az apa beleegys^sét kérni

(15/22)

sest minu nõusolekut polnud keegi vaevaks
võtnud Kõsida

mert senki se vette magának a fáradságot, hogy
az en beleegyezésemet kerje

(17/25)

Asi oli otsustatud ja minu pärast ei hakatud
Eeva ärasõitu mitte minutitki edasi lükkama
A dolog el volt döntve, de énniattam Eeva
elmenetelét egy percig se halogatták

(17/25)

Sest viivitusi härra Timotheuse suur eluplaan
ei tunnistanud

mert Timotheus úr nagy életterve nem ismerte
a halogatást

(17/25)

või et meie mine tea kellele kirjasid ega sõnu-
meid ei saadaks

hogy ne küldjünk ennek vagy annak levelet ülenetet

(9/13-14)

mina ei ~~ole~~ ülepea Nikolai mime nimetanud
én nem is említettem Mikl^s névét

(53/77)

Kuidas tüdruk ehmunud suu meelitusnaeratust
 ometi päriselt varjata ei jaksa
 és megilletődött alha nem képes elpalastoni az
 elragadtatás mosolyat (48/70)

Ma ei lasknud tema küünarvart lahti
Nem engedtem el a könyökét (47/68)

ja Timo kuni oma äraviimiseni väljamaalemineku
môtet ei puudutanud
 és Timo az elkurcolásáig a külkonba való távozást
nem említette (46/67)

Pahlen ei plaanitsenud Pauli surma
 Pahlen nem akarta Pál halálát (42/62)

miks ei peaks keisrit arreteerida võima
 miert ne lehetne letartóztatni a cárt
 (42/62)

ma ei armasta seda oma pöörast ja tõrgest ja
tabamatut ôde
nem szeretem ezt a hóbortos zabolatán^l megfoghatatlan
 húgomat (10/15)

ma ei näinud Eeva nägu
nem lattam Eeva arcát (32/45)

ma ei saa isamaa^l mitte midagi lugupidamisvää-
set teha
nem tehetek semmi tiszteletre méltót ebben
 a halában

(44/65)

2. Eesti keele partitiivsele objektile
 võib eitavas lauses vastata ka subjektiivses
 konjugatsioonis olev verb, kui objektiks on
 küsiv, umbmäärane, siduv asesõna:

Mina ei ole seda meest ihusilmaga näinud
 én nem lattam a saját szememmel azt az embert

(21/30)

Ja Eeva käest ei hakanud ma ka midagi küsima
 Evától se kérdeztem semmit

(54/78)

Ja ainus, mida ma talle ei tõotanud
 S csak azt nem ígértém meg neki

(54/78)

Mina ei saaks seda endale lubada
 Én ezt nem engedhetem meg magamnak

(45/66)

Aga Timo ei lasknud ennast katkestada
 Timo azonban nem hagyta félbeszakítani magát

(39/57)

Ta ei sõendanud ise teid kuulama-kutsega tülitama
 tulla

nem mert idejõnni, hogy athivja õnököt

(40/59)

et mitte neid ometi allapoole - jõletsejate
hulka ei pea arvatama

hogy bebizonyítsák őket nem kell a lefelé adazul
viselkedők közé sorolni (38/56)

rohkem kui need, kes teda ei tunne, arvata mõistavad
többje van neki, mint az őt nem ismerők gondolnák
(15/23)

Timo ei öelnud midagi

Timo nem szólt semmit (33/49)

Mitte midagi minuga ei juhtu, mida ma ise ei taha
Semmi se történik velem, amit én magam nem akaron
(14/21)

miskit muud ei saa sina teha

semmi mást nem tehetsz (63/90)

ning härre markii ei käskinud neid takistada

a márki úr nem adott rá parancsot, hogy megállítsák
őket (62/89)

Aga teha ei mõistnud ma sellega õieti mitte midagi

De tulajdonképpen az égvilágon semmit se kezdhettem
(24/34)

3. Mõnede verbide laiendiks saab olla teine verb infinitiivses vormis. Infinitiivvormide objekt, ~~mis~~ sõltub eituslikust predikaadist, on alati partsiaalne.

Ungari keele kohta käivas uurimuses¹⁴ pole öeldud midagi infinitiivsete objektide kohta, kuid antud näitematerjalil põhjal võib öelda, et ungari keeles on vastavuses objektilises konjugatioonis olev verb:

et ta ei käskinud sandarmil neid teineteisest
eemale tirida

nem adott parancsot a zsandárjainak, hogy valasszák
el őket egymástól (64/93)

Ma ei tahtnud isand Lamingi seltskonda tikkuda
Nem akartam Laming úr társaságába keverendi
(52/74)

Pärina ma talt ei hakanud
Tudakolni nem tudakoltam tőle (54/78)

Nutma puhkeda ta mjidugi ei kavatsenud
Természetesen nem fekadt sirva (55/80)

Ma mäletan, Timo ei tahtnud Käspril või köögipii-
gal laua juures teenida lasta
Emlékszem, Timo nem akarta, hogy Käsper vagy
a konyhalány szolgáljon fel az asztalnál
(26/38)

¹⁴ Káráňko-Papp, O. A finn részleges tárgy megfele-
löi a magyarban.-Debresca, 1983.

4. Järgnevalt on vaatluse all need näited, mille puhul eesti keeles on kasutusel objekti partitiivne vorm, Ungari keeles aga teised väljendusvahendid. Ka siin pole vajadust olnud objekti järele, verbide käändeline sõltuvus on teine:

tema üle enam salajast valvet ei peetud
nem tartották tiitkos megfigyeles alatt

(45/65)

kui naist polnud kodus
amikor felesége nincs itthon

(51/73)

Aga heaks kiita ma sinu otsust ei saa
ne nem tudom helyeselni az elhatározasod

(44/65)

kas ei lastud teda siis meie keisrimajesteedi armust
nimelt selle asjaolu tõttu priiks
hát nem éppen ez okból engedték szabadon a feleséges
cár hegyelméből

(30/42)

Aga ta ei tee seda

De nem fogja tenni

(57/84)

Aga selgust saanud ma tema arvamuses ei ole

De nem tudok eligazodni rajta

(30/42)

Ma ei ole seda ka iseenesele tõotanud

Magamnak se igértém még meg

(58/83)

polnud Timol põhjust inestada

Timo nem csodálkozhatott

(61/88)

Ei-ei, õpetaja ei tohi ajada õpilasele naeru peale
nem nem, egy tanító nem neveltetheti ki magát a
tanítvánjával

(20/29)

teda pole ⁴tunud

de nem jött

(59/85)

Noh, ega ma nüüd seda ei tee

Most azonban nem teszem

(33/49)

Lõunalauas ei rääkinud Eeva aga midagi

Az ebédnez alonban Eeva semmiről sem beszélt

(58/84)

Keisri poolt ei tohtinud tema meelest mingit priks-
laskmist juhtuda

Szerinte a cár részéről nem kellett semmiféle

felszabadításnak törtennie

(40/59)

nõnda, et temast tüdrukuterikkugät enam karta polnud
úgyhogy mint lányrontótól nem kellett töle tartani

(14/20)

Ta ei usuks ju isegi minu imekspanemist

Õ maga se hinne a csodálkozásomnak

(15 / 21)

Kokkuvõte

Käesolevas diplomitöös on vaadeldud võrdlevalt osaobjekti väljendamisⁿe vahendeid ja semantikat eesti ja ungari keeltes. Uurimuse aluseks on olnud Outi Karanko-Papi kontrastiivne uurimus soome osaobjekti vasteist ungari keeles.¹

Osaobjekti semantilistele funktsioonidele vastavalt on töö jaotatud kolme ossa: lõpetamata tegevust väljendav osaobjekt (1), osa tervikust väljendav osaobjekt (2) ja eitavast lausest sõltuv osaobjekt (3). Iga peatükk omakorda jaotub vastavalt osaobjekti semantilise funktsiooni väljendamisvahendite rühkusele ungari keeles. Lisaks on iga peatüki lõpus toodud näited, milles eesti keele objekti vormile ei vasta ungari keele objekti tavapärase vormi ja selgitatud selle põhjusi (ungari keele verbide teine rektsioon, ainsuse kolmanda pöörde pronoomeni reeglipärane ehitamine või vajaduse puudumine objekti järel).

¹ Karanko-Papp, O. A finn részleges tárgy megfelelői a magyarban.-Debrecen, 1983.

Järgnevalt on esitatud lühikokkuvõtte eesti ja ungari objekti võrdlusest töö põhiosas fikseeritud peatükkide kaupa.

1. Lõpetamata tegevust väljendav osaobjekt.

Kui öeldisverb väljendab lõpetamata tegevust, on eesti keeles objekt partitiivis, Ungari keeles aga ei saa lõpetamata tegevust väljendada käändevormistiku kaudu, seda tehakse prefiksiga meg ja -el abil. Prefiksiga olemasolu viitab tegevuse lõpetatusel, nende puudumine aga vastavalt tegevuse kestvusele.

1.1. Ungari keeles objektiivne konjugatsioon määratud objekti, pronoomeni puhul:

vahib suure huviga täiskasvanute mängimist pealt
 (a) ngy érdeklődéssel nézi a felnöttek játékát
 (58/84)

ta paneb ju oma sõnade mõju ometi tähele
 mert észreveszi szavai hatását
 (48/70)

1.2. Ungari keeles subjektiivne konjugatsioon artiklike määratud objekti korral:

vanamees suudles Eeva kätt
 az öregúr kezét csókolt
 (43/63)

kes daamiga rääkides sigarit käes hoiab
 aki szívtart tart a kezében, miköziben egy hölgyvel
 beszélget
 (39/57)

1.3. Ungari keeles pole kasutatud objekti akusatiivi vormis või on objekt hoopis ära jäetud:

te ju teate teda
 s ismerik
 (40/59)

2. Partsiaalobjekt osa tervikust väljendamise funktsioonis.

Kui põhisõnas väljendatud tegevusele allub osa-objekti mõiste, on objekt partsiaalne, kui aga tegevusele allub objekti mõiste tervikuna, on objekt totaalne. Ungari keeles pole võimalik osalisust või terviklikkust väljendada käändevormistiku kaudu.

2.1. Ungari keeles subjektiivne konjugatsioon, objekt määrata:

Eeva
palus proua Lehrbergilt kanget äädikat
Eeva erös ecett kert a háziasszonytól

(13/19)

ta pani sinna omalt poolt teist-kolmat rohtu juurde
amelybe meg két-három fajta füvet is tett

(13/19)

2.2. Subjektiivne konjugatsioon, osa tervikust tähistamisele on lisandunud tegevuse lõpetamatuse tähendus:

Liivimaa maapäev tahab ses asjas kõige kiiremas
korras samme astuda
Livoniai tartományi tanács a legsürgösebben
lépéseket akkar tenni ebben az ügyben

(57/82)

3. Ungari keeles objektiivne konjugatsioon kui objekt on määratud:

Tartu arsti nägin ma hommikul ainult vilksamisi
A Tartui orvost csak futólag lattam reggel

(58/83)

meie läheme neid Püha Liidu nimel vaikseks tegema
 mi meg lecsenesitjük öket a Sziént Szövetség nevében
 (57/82)

3.1. Objektiivne konjugatsioon, lisandunud on
 irresultatiivsuse tähendus:

me tahame külastada minu ema poolt sugulasi
 meg fogyuk látogani anyai rokonságomat
 (41/60)

4. Objekti käände vorm on ungari keeles teine, või
 puudub vajadus objekti järele:

markii silmitses paberit / a marki a papirra nézve
 (61/88)

Eeva pakkus meile tulist kohvi
 Eeva a forró kavéval kínált bennünket
 (42/61)

3. Eitusest sõltuv partsiaalobjekt.

Objektirühma eitava sisu korral on objekt alati
 partsiaalne, pole oluline, kas eitatakse lõppenud või
 jätkuvat tegevust, osaliselt või tervikuna objekti haa-
 ravat tegevust.

3.1. Ungari keeles objektiivses konjugatsioonis
 olev verb kui pärisnimi esineb objektina või on määratud
 artikkel objekti juures:

Kutsarit ega Káspřit me kaasa ei võta

a kocsist és Káspert nem visszük magunkkal
(41/60)

kes ei mõista teie ^{le}abilu
akak nem értik még a házasságot
(63/93)

3.2. Subjektiivne konjugatsioon kui objektiks on
umbmäärane või küsiv asesõna:

Eeva käest ei hakanud ma ka midagi küsima
Evától se kérdeztem semmit
(54/88)

Mina ei saaks seda endale lubada
Én ezt nem engedhetem meg magamnak
(45/66)

3.3. Infinittiivvormide objekt, mis sõltub eituslikust
predikaadist, on alati partsiaalne:

nutma puhkeda ta muidugi ei kavatsenud
természetesen nem fakadt sirva
(55/80)

3.4. Eesti keele partitiivsele vormile vastavad ungari
keeles teised väljendusvahendid:

polnud Timoð põhjust imestada
Timo nem csodalkozmatott
(61/88)

ega ma nüüd seda ei tee
most azonban nem teszem
(33/49)

Kasutatud kirjandus

- Bencedy, J., Fabian, P., Rács, E., velcsov, M. A mai magyar nyelv II.- Budapest, 1971.
- Kettunen, L. Lauseliikmed eesti keeles. - Tartu, 1924.
- Karankó-Papp, O. A finn részleges tárgy magfelelői a magyarban.- magyar nyelvjárások XXV.- Debrecen 1983.-lk.115-130.
- Keresztes, L. Unkarin kieli.-Helsinki, 1974.
- Kont, K. Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes.- ENSV TA KKI Uurimused.-Tln., 1963.
- Kont, K. Lause eitavast sisust sõltuv objekt läänemeresoome keeltes.-ESA IV.-Tln., 1958.
- Kont, K. Eriarengust totaal- ja partsiaalobjekti kasutamises läänemeresoome keeltes.-ESA V.-Tln., 1959.-lk.158-164.
- Kont, K. Läänemeresoome keelte objekti probleeme.-Keel ja Kirjandus nr.3.-Tln., 1958.-lk.155-163.
- Kross, J. Keisri hull.-Tln., 1978.
- Kross, J. Cár örültje. Tlk. G.Bereczki.-Tallinn, 19
- Mihkla, K., Rannet, L., Riikoja, E., Admann, A. Eesti keele lauseõpetuse põhijooned I. -Tln., 1974.

Papp, I. Unkarin kielen historia. - Helsinki, 1968.

Rannut, L. Objektisarnane ajamäärus eesti keeles.-

Keel ja Kirjandus nr.10.- Tln., 1958.-lk.604-609.

Sademiemi, M. Objektin ja totalisuudesta ja partiali-

suudesta.- Virittäjä.- Helsinki, 1929.

A észt részleges tárgy megfelelői
a magyarban
(rezümé)

Kérdéses diplomamunkában összehasonlító a észt és magyar tárgy ragozást mutatom be milyen lehet. Megfelelőik észt tárgy a magyarban.

Bar a magyar és észt rokon nyelvek, szerkezetileg mégis olyan távol állnak egymástól, hogy a tárgy teljességet vagy részlegességet, a cselekvés eredményességét vagy eredménytelenséget, valamint befejezett — ségét és folyamatosságát különböző mondztrészek segítségével fejezzük ki. Az észtben elsősorban a tárgyon, a magyarban az igei állitmányon jelöljük.¹

A magyarban az igeragozás segítségével tudjuk kifejezni, hogy a tárgy logikailag határozott vagy határozatlan. Ezeknek a különbségeknek a kifejezésére használunk tárgyas vagy alanyi ragozást. Ezen kívül az igekötők segítségével tudunk utalni arra, hogy a cselekvés befejezett vagy esetlegesen befejeződik.

Az igekötő nélküli ige viszont azt fejezi ki, hogy a cselekvés még folytatódik.

¹ Bencédy, J., Fabian, P., Rcs, E., Velcsov, M. A mai magyar nyelv II - Budapest, 1971,

A 1. Részében mutatom be magyar megfelelőit, ha észt tárgy kifejez hogy cselekvés még nem befejezett. Itt határozott tárgy, névmás és birtokos személy mellett a tárgyas ragozású ige áll: /mul tuleb eelišada emigratsiooni ' inkább az emigrációt választom' /, alanyi ragozású ige névelő nélküli, határozatlan tárgy esetén: /ma tahtsin küsida tuhandet asja 'ezernyi dolgot szerettem volna kérdezni' /.

A 2. Részében mutatom be hogy ha észt partitívusban tárgy osztható mennyiséget, vagy részlegességet fejez ki, a magyar megfelelőiben elősorban alany ragozású ige van, mi utal a határozatlan tárgyra: /ma rääkisin talle kõik-sugu asju 'mindenfélet összebeszeltem neki' /.

A példaanyagokban természetesen is a határozott tárgy van, akkor használjuk a tárgy ragozást: /Tartu arsti nägin ma hommikul ainult vilksamisi 'a Tartui orvost csak futolág láttam reggel' /

És a 3. részében példák ahogy tárgy attól függ, hogy a mondat tagadó. Tárgyas ragozású lehet ha határozott nevelős (a, az) tárgy mellett, ha a tárgy tulajdónév: /Kanti ei ole meie /.../ Kitty vähem lugenud... 'Kitty eppügi olvasta Kantot ...' /

A magyarban alanyi ragozás, ha tárgy határozatlan, ha tárgy határozatlan névmás: /Timo ei öelnud midagi 'Timo nem szólt semmit' /.

Olyan esetek is előfordulnak, amikor a magyarban az igenek más a vonzata, mint a észtben, vagy amikor nincs szükség tárgyra.

Harald